

NHO-fellesskapets tiltakspakke mot arbeidslivskriminalitet

For de aller fleste har Norge et godt og velfungerende arbeidsliv, men over tid har arbeidslivskriminaliteten blitt stadig mer avansert og krevende. Med arbeidslivskriminalitet menes blant annet skatte- og avgiftskriminalitet, korrupsjon, grove bedragerier, trygdesvindler, grove brudd på arbeidsmiljøloven og ulovlig bruk av arbeidskraft.

NHO-fellesskapet ser arbeidslivskriminalitet som en av våre største nasjonale utfordringer. Den representerer betydelige problemer for arbeidstakere som blir utnyttet, men også for den seriøse delen av norsk arbeids- og samfunnsliv som må konkurrere med aktører som driver utenfor lovens rammer.

NHO-fellesskapet fremmer nå en rekke forslag for å motvirke arbeidslivskriminalitet. Det er forslag som er rettet mot myndighetene, og også tiltak som næringslivet vil sette i verk selv, både alene og gjennom trepartssamarbeidet.

1. NHOs bransjer er i gang med, og vil ytterligere forsterke, målrettede tiltak som adresserer deres spesifikke utfordringer

Ulike bransjer er ulikt berørt av arbeidslivskriminalitet, og tiltak som treffer alle, er ikke alltid det mest hensiktsmessige. NHOs landsforeninger tar ansvar for å utvikle målrettede tiltak for å støtte opp under et seriøst arbeidsliv i sine respektive bransjer.

Eksempler på allerede igangsatte tiltak er:

- I bilbransjen har mange ulovlige bilverksteder blitt stengt som følge av et fruktbart samarbeid mellom bransjen og krimenheter i Statens vegvesen.
- Byggenæringen har etablert et eget leverandørregister for enklere å kunne kontrollere at virksomhetene har betalt skatt. I tillegg har BNL sammen med en samlet byggenæring utarbeidet rapporten "Enkelt å være seriøs", samt veileder for valg av seriøse samarbeidspartnere.
- NHO Reiseliv har vært med på å utarbeide "Kjedelig, men viktig", en kampanje som skal øke unge arbeidstakeres kunnskap om rettigheter og plikter i arbeidslivet.
- Renholdsbransjen har slått fast at for å bli medlem av NHO Service og Handel, må minst 60 % av produksjonen skje med egne ansatte, ikke med enkeltmannsforetak.
- Transportbransjen har gjennom treparts bransjeprogram utarbeidet veiledere for kjøpere av varetransport- og turbiltjenester.

2. Bekjempelsen av arbeidslivskriminalitet krever myndighetenes koordinerte og prioriterte innsats. Særlig må A-krimsentrenes operative slagkraft styrkes og tilsyn baseres på risiko.

Arbeidslivskriminaliteten blir stadig mer avansert og krevende, og innsatsen mot arbeidslivskriminalitet berører mange departementer og etater. En nasjonal utfordring krever høyeste prioritet. Koordineringen må styrkes for å sikre helhetlig oppfølging av arbeidet.

Dette må gjøres:

- A-krimsentrenes legitimitet, status og slagkraft må styrkes, og virksomheten ved sentrene må styres og koordineres bedre. Sentrene skal i større grad fremstå som tverretatlige "task forces", altså allment kjente aksjonsgrupper mot A-krim som kan rykke ut på kort varsel med raske og effektive tilsyn og sanksjoner.
- Det må bli vanskeligere for kriminelle å flytte virksomhet dit hvor oppdagelsesrisikoen er lav, og derfor bør alle deler av landet være tilknyttet et A-krimssenter. Samtidig er det viktig at innsatsen fokuseres og prioriteres i de områdene hvor problemene er størst.
- Samarbeid mellom ulike etater må ikke hindres av regler og praksis knyttet til taushetsplikt som ikke er absolutt nødvendige av hensyn til personvern. NHO ber regjeringen utrede et lovforslag etter svensk modell, som innebærer opplysningsplikt for offentlige etater med tilhørende begrenset fritak for taushetsplikt i den hensikt å motvirke alvorlig kriminalitet.
- Alle tilsyn bør utarbeide en forpliktende strategi for sitt arbeid mot arbeidslivskriminalitet. Tilsynene må i langt større grad utføre risikobaserte tilsyn, og prioritere virksomheter som erfaringsmessig har ulovlige forhold. De alvorligste sakene må prioriteres både i etterforskningsfasen og følges opp med raske og strenge reaksjoner.
- NHO foreslår at det etableres et eget statsrådsutvalg for et seriøst arbeidsliv. Utvalget bør ledes av Arbeidsministeren og ha deltakelse fra statsrådene i alle berørte departementer. I tillegg bør det etableres et embetsorgan hvor alle relevante departementsavdelinger og berørte etater deltar.
- NHO foreslår at det på større prosjekter etableres ordninger med fast dedikerte inspektører fra tilsynene.

3. Det må lages en handlingsplan mot svart arbeid i forbrukermarkedet

Det totale omfanget av arbeidslivskriminalitet anslås å være på om lag 28 milliarder kroner. Deler av dette skjer i forbrukermarkedet, noe som betyr tapte markedsmuligheter for seriøse virksomheter, og lavere inntekter til staten. Hittil har myndighetenes innsats ikke klart å bremse veksten i svarte tjenester.

Dette må gjøres:

- NHO ber regjeringen å legge frem en handlingsplan mot svart arbeid i forbrukermarkedet. Partene bør involveres tett. I arbeidet ber NHO myndighetene om å:
 - ✓ Bedre forbrukers tilgang på sanntidsinformasjon om de enkelte tilbyderne, gjennom en brukervennlig, digital informasjonsportal.
 - ✓ Innføre tiltak som fremmer sporbar betaling av tjenester i forbrukermarkedet.
 - ✓ Vurdere strengere sanksjoner for kjøpere og tilbydere av svarte tjenester.
 - ✓ Vurdere fordeler og ulemper ved å innføre skatteincentiver for å gjøre det mer attraktivt for forbruker å handle hvitt.

4. Private innkjøpere må ta et større ansvar gjennom å etterspørre virksomheter som ikke bryter regelverket i sine innkjøp. Næringslivsorganisasjonene vil hjelpe med dette arbeidet.

Private innkjøpere (business to business) står for en betydelig del av anskaffelsesmarkedet. Om man vil hindre at kriminelle aktører kommer inn i kontraktskjedene, må private innkjøpere ta et større ansvar.

Dette må gjøres:

- NHO vil utarbeide veiledere og sjekklister og holde kurs for egne medlemsbedrifter om hvordan de kan bidra til å motvirke arbeidslivskriminalitet, både som arbeidsgivere, som innleiende av arbeidskraft og innkjøpere av varer og tjenester.
- Krav som kan være særlig sentrale ved business to business-anskaffelser, er avvisning ved mistanke om skatteunndragelse, tidligere domfellelser eller annen klanderverdig adferd, krav om bruk av lærlinger i yrker med behov for lærlingeplasser, krav til antall ledd i kontraktskjeden under hovedentreprenøren, for eksempel ved at byggherrens skriftlige samtykke bør innhentes dersom entreprenøren har behov for flere ledd enn to.

5. Offentlig innkjøpsmakt må brukes til å motvirke arbeidslivskriminalitet i enda større grad, og praksis må være lik over hele landet.

Offentlig sektor anskaffer for ca. 500 mrd. kroner i året i Norge. De gjeldende anskaffelsesreglene gir i hovedsak de regulatoriske virkemidlene som trengs for å motvirke arbeidslivskriminalitet.

Dette må gjøres:

- Offentlig sektor må anvende anskaffelsesreglene i tråd med beste praksis, supplert med målrettede kontroller. Praksisen bør være like over hele landet.
- Alle offentlige innkjøpere må ha tilgang til sanntidsinformasjon digitalt for å kontrollere at leverandører til det offentlige faktisk betaler skatt og merverdiavgift. Videre må alle leverandører som skal levere til det offentlige samtykke i å oppheve taushetsplikten for slik informasjon.
- Terskelverdien for offentlige anskaffelser må senkes. I påvente av dette utarbeides en enkel anbudsportal (Lille Doffin for anskaffelser med lav terskelverdi).
- Myndighetene bør sikre at offentlige innkjøpere tar i bruk standardkontrakter, særlig i utsatte bransjer.
- NHO vil avholde regionale seminarer for ordførere og rådmenn om hvordan det offentlige som innkjøper kan bidra til å sikre et seriøst arbeidsliv, fortrinnsvis i samarbeid med LO og KS.

6. NHO vil forplikte seg til å styrke det organiserte arbeidslivet og fremme et arbeidsliv preget av transparens, høye etiske krav til aktørene og trygge lønns- og arbeidsforhold.

Høy organisasjonsgrad, både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden kan bidra til et mer seriøst arbeidsliv og mindre arbeidslivskriminalitet. Det er påvist lav organisasjonsgrad i useriøse virksomheter og i virksomheter med innslag av arbeidslivskriminalitet.

Dette må gjøres:

- NHO vil arbeide aktivt for å nå ut til nye medlemmer i bransjer hvor organisasjonsgraden er lav. Eksempelvis gjøres allerede prosjekter med LO i sjømatnæringen.
- Tariffavtalene må oppleves som et konkurransefortrinn og ikke en økonomisk byrde. Det er en nøkkel til å styrke det organiserte arbeidslivet. Tariffavtalene er ment å utfylle en generell lov og dermed gi bransjetilpassede løsninger. NHO vil invitere LO til en dialog om hvordan vi sammen kan videreutvikle våre egne organisasjoner og tilpasse tariffavtalene til å være i god balanse mellom arbeidstakerne og arbeidsgivernes behov.

Hva er arbeidslivskriminalitet?

I følge Arbeids- og sosialdepartementet kjennetegnes arbeidslivskriminalitet ved et eller flere av følgende elementer:

- Skatte- og avgiftskriminalitet - overtredelse av skatteloven, skattebetalingsloven og merverdiavgiftsloven
- Grove regnskaps- og bokføringsovertredelser – uriktige og mangelfulle regnskap og bruk av fiktiv/uriktig dokumentasjon
- Korrupsjon
- Utroskap – ulovlig tapping av selskaper
- Konkurskriminalitet
- Hvitvasking
- Valutasmugling
- Menneskehandel
- Trygdesvindler – mottak av trygd samtidig som det arbeides svart
- Grove bedragerier – bestillingsbedragerier, fakturasvindler, bedragerier mot finansnæringen
- Uriktige eller falske opplysninger og dokumentasjon til offentlig myndighet – herunder bruk av falsk identitet og registrering av uriktig informasjon i offentlige registre
- Grove brudd på arbeidsmiljøloven
- Utbytting av arbeidskraft i strid med lov og avtale
- Overtredelse av utlendingsloven – bruk av ulovlig arbeidskraft

Kilde: Strategi mot arbeidslivskriminalitet (2017-)